

ПУБЛІЧНІ ІНТЕРЕСИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: МІЖГАЛУЗЕВИЙ ПОГЛЯД НА ЗАХИСТ

Рецензія на монографію І. Е. Берестової «Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні»

Сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними перетвореннями в житті суспільства й держави, зокрема у світлі останніх трансформаційних процесів у судовій системі, передусім у частині необхідності гармонізації національного процесуального законодавства із міжнародними стандартами у сфері судочинства, видах судочинства та нової кодифікації актів процесуального законодавства. Реформаційні процеси, які супроводжують розвиток судової системи в Україні протягом усього часу її існування як незалежної держави та іменуються як судова реформа або ж судово-правова реформа, потребують осмислення суті, правової природи явищ, які мають місце в досліджуваній сфері та впливають на формування вітчизняної моделі судової системи. Тільки у цьому випадку можливо зрозуміти логіку кроків, зроблених у напрямі забезпечення ефективності судового захисту, оцінити досягнення й визначити тенденції подальшого розвитку судової влади. 30 вересня 2016 р. в Україні запроваджено черговий етап реформування судової системи України, що характеризується істотними змінами в її організації. А у грудні 2017 р. у зв'язку із набуттям чинності новою редакцією процесуальних кодексів зазначена реформа дала старт новому формату судового правозастосування, перші кроки якого вже можна побачити і відчути усім учасникам судового процесу різних рівнів та статусів. Вже можна говорити про перші перемоги та

певні дискусійні моменти новел, які вимагають подальшого узгодження з реаліями суспільного життя. Також нагадаємо, що у процесі судової реформи Конституційний Суд України виступив одночасно і суб'єктом, і об'єктом реформування, що зумовлено необхідністю удосконалення його функцій та повноважень.

Природно, що така багатовекторна і поліскладова реформа вимагає розробки відповідної наукової доктрини, зокрема в частині дослідження нових підходів до підстав і порядку судового захисту суб'єктивних прав, інтересів й свобод осіб, — учасників, перш за все, цивільних відносин.

У зв'язку з цим слід вказати про безперечну актуальність монографії І. Е. Берестової, підготовленої на здобуття наукового ступеню доктор юридичних наук, яка обрала амбітну тему, що ніколи не досліджувалася в Україні: розкрити механізм захисту публічних інтересів учасників цивільних відносин з позиції міжгалузевого підходу: судами системи судоустрою у порядку цивільного судочинства та Конституційним Судом України, адже, прийняті законодавчі новели закладають теоретичні засади ефективного захисту прав осіб всередині держави, що допоможе розвантажити міжнародні судові юрисдикції, зокрема Європейський суд з прав людини.

Автор, досліджуючи одночасно дві системи: цивільний процес та конституційний юрисдикційний процес, протя-

гом дослідження постійно тримається фокусу предмету дослідження: взаємовплив одного процесу на інший та вияв у цих процесах публічних інтересів як об'єкта захисту та одночасно критерію, який має врахувати суддя при здійсненні судочинства.

Зокрема, обґрунтованим та новим для науки цивільного процесуального права видаються авторські критерії вияву публічного інтересу у процесуальних відносинах та вплив на них у таких аспектах: 1) як складова принципу пропорційності в цивільному судочинстві, що впливає на порядок здійснення провадження у справі; 2) як критерій, який має врахувати суддя під час розгляду цивільної справи, аналізуючи фактичні обставини справи та здійснюючи добір нормативної бази, на підставі якої він вирішуватиме цю справу (процедурна складова аналізу попереднього аспекту); 3) як можливий безпосередній предмет судового захисту в цивільному судочинстві; 4) як мета, якої прагнуть досягти сторони, захищаючи власне суб'єктивне цивільне право, порушення якого пов'язане з певною масовістю; 5) як легітимна мета обмеження основних прав, свобод та інтересів людини і громадянина органом конституційної юрисдикції (у зв'язку із наявною невідкладно важливою суспільною проблемою у демократичному суспільстві); 6) як підстава для відновлення цивільного провадження у зв'язку з виключними підставами; 7) як правова мета, якої суд (інший юрисдикційний орган) досягає в процесі своєї діяльності.

Заслугує на увагу і підтримку дослідження взаємозв'язків конституційного провадження і цивільного судочинства в контексті доктрини судового права, у зв'язку з чим І. Е. Берестова розкриває й досліджує конкретні форми такого взаємозв'язку: субординаційні взаємозв'язки, нормативно-коригувальний взаємозв'язок та статичні і динамічні взаємозв'язки. Автор слушно підкреслює, що статичні зв'язки припускають вплив завершеного провадження на завершене судочинство, а тому перебувають у стані статички, а динамічні зв'язки

виникають між незавершеними судочинствами. Прикладом перших зв'язків, на думку автора, є поновлення цивільного судочинства, зважаючи на таку виключну обставину як визнання застосованої в цій справі норми права КСУ неконституційною чи конституційною. Прикладами другого зв'язку є відкриття конституційного провадження за зверненнями суду або учасників цивільного процесу і зупинення розгляду цивільної справи у справі на період розгляду звернень КСУ.

Примітними і корисними для науки цивільного процесуального права видаються методи науки конституційного права, придатні для процесуальних галузей права, які виокремлює І. Е. Берестова, зокрема: метод безпосереднього конституційного нормозакріплення, метод позитивного зобов'язання, метод дозволу, метод заборони, метод регламентування структури та методи цивільного процесуального права — імперативно-диспозитивний, системний, аналізу і синтезу, структурно системний, верифікації і фальсифікації, телеологічний, які також притаманні конституційному праву.

Викладені авторські підходи до розкриття міжгалузевих способів захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві і конституційному провадженні (як послідовно, так і паралельно) дозволили І. Е. Берестовій зробити і ряд інших, на мій погляд, вагомих висновків для науки конституційного і цивільного процесів, а також для розуміння категорії «публічний інтерес» з позиції системного підходу.

Також автор слушно констатує, що публічні інтереси в цивільному і конституційному праві визначають різні соціально значущі явища і за своїм призначенням охоплюють два рівні. Виходячи з позиції системного підходу слід вказати на пріоритет публічних інтересів у конституційному праві як інтересів найвищого рівня, конституційно закріплених (у своїй сукупності утворюють конституційний лад України) чи таких, що характеризуються конституційно-правовим змістом й гарантованістю їх реалізації галузевим законодавчим вре-

гулюванням. У правовідносинах, в яких взаємодіють юридично рівні особи, публічні інтереси є об'єктивною необхідністю, виступають загальною умовою реалізації приватних інтересів та слугують меті забезпечення існування суспільства як єдиного цілого.

Особливий інтерес з практичної точки зору викликає авторське бачення концепції інституту групового позову, основні риси якого (група, сертифікаційне провадження, представник групи, судовий збір та варіації його сплати тощо) пропонуються на сторінках монографії. Такі висновки, серед інших авторських, надають роботі практичного, прогресивного і прогностичного характеру.

Необхідно відзначити високий науковий стиль та коректну полеміку, яку І. Е. Берестова веде на сторінках моно-

графії, підкреслюючи авторську позицію, а критичне бачення, як правило, викладає у вигляді переважно обґрунтованих можливих ризиків та, інколи, невтішних прогнозів регулювання певних процедурних процесів (як правило, темпоральних чинників захисту цивільних й конституційних прав).

Підсумовуючи, слід зазначити, що рецензована монографія Берестової Ірини Еріївни «**Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні**» цілком відповідає вимогам, що висуваються до наукових видань, є актуальною та своєчасною, заслуговує на увагу всіх небайдужих до проблем комплексного міжгалузевого судового захисту публічних інтересів.

С. О. Позрібний,

доктор юридичних наук, професор,

*член-кореспондент Національної академії правових наук України
суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду*